

Yapay Zekâ Yönetişimi, Jeopolitik Rekabet ve Türkiye Perspektifi: Küresel Düzenleme Tartışmalarına Akademik Bir Yaklaşım

Dr. Ahmet Kadioglu
Stratejik Araştırmalar Merkezi Müdürü

Özet

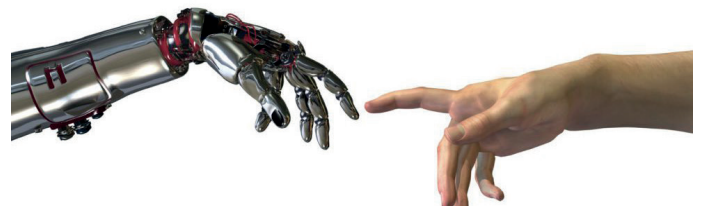
2022 yılı sonunda üretken yapay zekâ sistemlerinin yaygınlaşması, özellikle ChatGPT'nin kamuya açılmasıyla birlikte, yapay zekâ yönetişimi konusunda küresel ölçekte politika tartışmalarını hızlandırmıştır. ABD, Avrupa Birliği, Japonya, Kanada ve diğer ülkeler yapay zekâ risklerini yönetmek amacıyla yeni kurumsal mekanizmalar geliştirmiştir. Bununla birlikte jeopolitik rekabet, ekonomik teşvikler ve teknolojik yarış dinamikleri kapsamlı düzenleme girişimlerini zorlaştırmaktadır. Bu makale, yapay zekâ yönetişimini ulusal güvenlik, ekonomik rekabet ve toplumsal güvenlik üçgeninde incelemekte; ayrıca Türkiye'nin bu dönüşümdeki potansiyel rolünü stratejik, ekonomik ve teknolojik perspektiften değerlendirmektedir. İstihdam, popülizm, Türkiye ekonomisi

Yapay Zekânın Küresel Politika Gündemine Yükselişi

Üretken yapay zekâ sistemlerinin hızla yayılması, özellikle büyük dil modellerinin kamu kullanımına açılmasıyla birlikte devletlerin teknoloji yönetişimi konusundaki yaklaşımlarını yeniden şekillendirmiştir (Bommasani et al., 2021; Stanford HAI, 2024). ABD'de yapay zekâ risklerini değerlendirmek amacıyla AI Safety Institute kurulmuş; Avrupa Birliği Yapay Zekâ Yasası'nı (EU AI Act) gündeme almış; Japonya, Kanada ve Birleşik Krallık benzer düzenleyici mekanizmalar oluşturmuştur (OECD, 2024; NIST, 2023).

Uluslararası liderler Birleşik Krallık'taki Bletchley Park zirvesi gibi toplantılarda yapay zekâ güvenliği ve yönetişimini tartışmış, ardından Seul ve Paris gibi merkezlerde devam eden konferanslar düzenlenmiştir. Yapay zekânın ekonomik üretkenlikten askeri teknolojiye kadar geniş etkileri, devletlerin politika müdahalesi ihtiyacını artırmıştır (Brynjolfsson & McAfee, 2017).

Bununla birlikte son dönemde düzenleme çağrılarının nispeten zayıfladığı gözlenmektedir. Bunun önemli nedenleri arasında teknoloji yarışının hızlanması, ekonomik büyüme beklentileri ve büyük güçler arasındaki rekabet yer almaktadır (Lee, 2018; Allison, 2017).

Jeopolitik Rekabet, Ekonomik Teşvikler ve Düzenleme Dinamikleri

Üretken yapay zekâ teknolojilerinin ekonomik büyüme potansiyeli oldukça yüksektir. Goldman Sachs (2023) raporuna göre yapay zekâ uzun vadede küresel GSYH'de anlamlı artışlar sağlayabilir. Bu durum hükümetlerin aşırı düzenleme konusunda temkinli davranmasına yol açmaktadır.

ABD-Çin teknolojik rekabeti yapay zekâ yönetişimini doğrudan etkilemektedir. Çin'in yapay zekâ alanındaki hızlı ilerlemesi, ABD'nin yerli teknoloji firmalarını sınırlamaktan kaçınmasına neden olmaktadır (Segal, 2020; Ding, 2018). Bu rekabet, yapay zekâyı klasik askeri ve ekonomik rekabetin merkezine yerleştirmiştir.

Bu bağlamda teknoloji politikası artık sadece ekonomik değil aynı zamanda jeostratejik bir mesele olarak değerlendirilmektedir.

Yapay Zekâ Politikasında Üç Temel Hedef

Yapay zekâ politikaları genel olarak üç temel hedef etrafında şekillenmektedir:

Ulusal güvenlik perspektifi, yapay zekânın savunma, istihbarat ve siber güvenlik alanlarında stratejik avantaj sağlamasına odaklanmaktadır (Horowitz, 2018).

Ekonomik rekabet boyutu, ülkelerin küresel teknoloji yarışında gerikalmamasını ve inovasyon kapasitesini artırmasını hedeflemektedir (Lee, 2018).

Toplumsal güvenlik boyutu ise iş gücü dönüşümü, bilgi çarpıtma, veri güvenliği ve etik sorunlara odaklanmaktadır (Acemoglu & Restrepo, 2020).

Bu üç hedef arasında denge kurmak politika yapımcılar açısından temel zorluktur.

Türkiye Perspektifi: Stratejik Konum ve Teknolojik Potansiyel

Türkiye, yapay zekâ dönüşümünde özgün avantajlara sahip ülkeler arasında değerlendirilebilir. NATO üyeliği, Avrupa ile ekonomik bütünleşme ve Orta Doğu, Kafkasya, Orta Asya ve Afrika ile güçlü diplomatik bağları Türkiye'ye jeopolitik bir köprü rolü kazandırmaktadır.

Türkiye'nin genç nüfusu, gelişen savunma sanayii ve özellikle insansız hava araçları teknolojisindeki ilerlemesi, yapay zekâ uygulamaları için önemli bir zemin oluşturmaktadır. Savunma teknolojilerinde elde edilen deneyim sivil yapay zekâ uygulamalarına aktarılabilir.

Ayrıca Türkiye'nin:

- Avrupa Birliği dijital pazarına yakınlığı
- Türk dünyası ve Afrika ile artan teknoloji iş birlikleri

Girişimcilik ekosisteminin büyümesi gibi faktörler, yapay zekâ alanında bölgesel merkez olma potansiyelini artırmaktadır.

Bununla birlikte Türkiye'nin karşı karşıya olduğu bazı zorluklar da bulunmaktadır:

- Yarı iletken üretim kapasitesinin sınırlı olması
- Yüksek performanslı bilgi işlem altyapısının geliştirilmesi ihtiyacı
- Nitelikli insan kaynağı göçü
- Veri yönetişimi ve düzenleyici çerçeve eksiklikleri

Bu alanlarda stratejik yatırım yapılması Türkiye'nin yapay zekâ geleceğini belirleyecektir.

Türkiye İçin Olası Politika Yönelimleri

Türkiye'nin yapay zekâ politikası aşağıdaki alanlara odaklanabilir:

Ulusal yapay zekâ veri altyapısının kurulması ve kamu verilerinin anonimleştirilerek araştırmaya açılması.

Savunma sanayiindeki yapay zekâ deneyiminin sivil teknoloji girişimlerine aktarılması.

Afrika, Orta Asya ve Balkan ülkeleriyle teknoloji transferi temelli iş birliklerinin geliştirilmesi. Bu politikalar Türkiye'nin hem ekonomik hem diplomatik etkisini artırabilir.

Uluslararası Yönetişim Perspektifi

Nükleer silahların yayılmasını sınırlayan uluslararası anlaşmalar teknoloji yönetiminde emsal teşkil etmektedir (Sagan, 2011). Yapay zekâ için benzer uluslararası düzenlemeler uzun vadede mümkün görünmektedir. Ancak mevcut büyük güç rekabeti kısa vadede küresel düzenleme ihtimalini sınırlamaktadır. Türkiye bu süreçte arabulucu ve bölgesel teknoloji merkezi rolü üstlenebilir.

Sonuç

Yapay zekâ teknolojileri ekonomik büyüme, güvenlik ve toplumsal dönüşüm açısından kritik öneme sahiptir. Ancak düzenleme eksikliği önemli riskler doğurabilir.

Türkiye açısından yapay zekâ:

- Ekonomik kalkınma fırsatı
- Teknolojik bağımsızlık aracı
- Jeopolitik etki unsuru

olarak değerlendirilebilir.

Başarılı bir strateji için:

- İnsan kaynağı yatırımları
- Uluslararası iş birlikleri
- Veri ve altyapı politikaları
- Dengeli düzenleyici çerçeve gereklidir.

Devletlerin yapay zekâ devrimini şekillendirmede aktif rol almaması durumunda, teknolojik gelişmeler politika süreçlerini yönlendiren temel unsur haline gelebilir.

Kaynakça (Seçilmiş)

- Acemoglu, D., & Restrepo, P. (2020). AI and Jobs. Allison, G. (2017). Destined for War. Bommasani, R. et al. (2021). Foundation Models Report. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2017). Machine Platform Crowd. Ding, J. (2018). China AI Strategy. Floridi, L. et al. (2018). AI Ethics. Goldman Sachs (2023). AI Economic Outlook. Horowitz, M. (2018). AI Military Applications. Kurzweil, R. (2005). Singularity. Lee, K.F. (2018). AI Superpowers. NIST (2023). AI Risk Framework. OECD (2024). AI Policy Observatory. Sagan, S. (2011). Nuclear Nonproliferation. Stanford HAI (2024). AI Index Report. UK Government (2023). AI Safety Summit. Vinge, V. (1993). Technological Singularity.

